

Відгук
до 09.2021
рашова
вченої ради
прийнято
музиченко
09.05.21. О.О.
О. М. Храбрів

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Волобуєва
Анатолія Федотовича на дисертацію Обалю Олексія Олексійовича
«Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при ро-
зслідуванні економічних злочинів», поданої на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Аналіз рукопису дисертації та ознайомлення з публікаціями її автора дає підстави для попереднього висновку, що робота виконана на належному науковому рівні і автор вирішив поставлені завдання. Такий висновок ґрунтується на наступних критеріях, за якими оцінюються дисертаційні дослідження.

Актуальність обраної теми дослідження. Дисертація Обалю О.О. присвячена одній із актуальніших проблем досудового розслідування - взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів, від якої значною мірою залежить якість досудового слідства і судового розгляду справ даної категорії. Чинний КПК України 2012 р. істотно змінив існуючі раніше компетенції і взаємовідносини прокурора, слідчого, співробітника оперативного підрозділу під час досудового розслідування. Перманентно мінялися й повноваження контролюючих органів у сфері господарської діяльності, матеріали яких найчастіше виступали підставою для початку досудового розслідування стосовно виявлених ознак економічних злочинів. У зв'язку з цим на практиці виникали проблемні ситуації як при відкритті кримінальних проваджень і початку досудового розслідування, так і на подальших його етапах. Для їх вирішення потрібне переосмислення і уточнення окремих теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо налагодження ефективної взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів. Це є достатньо актуальним науковим завданням і має як теоретичне, так і практичне значення. Саме її вирішенню і присвячена представлена дисертація.

Треба зазначити, що обрана тема дослідження відповідає стратегії та окремим напрямкам розвитку наукових досліджень, що стосуються удосконалення існуючих та розроблення нових криміналістичних методик в частині налагодження ефективної взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів під час досудового розслідування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого роду досліджень. Достатньо високий рівень їх обґрунтованості та вірогідності забезпечені наступними чинниками:

- в цілому логічністю структури проведеного дослідження – кожний розділ, підрозділ логічно пов'язані з іншими;
- використанням достатньої емпіричної і джерельної бази за темою дисертації, використанням масивом аналітичних матеріалів;
- цілковитою відповідністю кола досліджуваних проблемних питань профілю наукової спеціальності 081 – Право;
- достатньою кількістю апробацій сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій на науково-практичних конференціях (у т.ч. числі міжнародних).

Оцінка змісту дисертації, її оформлення та наукова новизна дослідження. Вивчення змісту дисертації, ознайомлення з основними публікаціями дає підстави для висновку, що поставлені завдання дослідження були вирішені, а його мета досягнута. Це знайшло відображення в основних положеннях, висновках і рекомендаціях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною та є достатньо обґрунтованими. Варто відзначити найбільш важливі з них.

По-перше, дисертант розглядає теоретичні основи взаємодії правоохоронних і контролюючих органів при розслідуванні економічних злочинів (розділ 1), серед яких окремо аналізує:

- особливості пізнавальної діяльності при розслідуванні злочинів, що обумовлюють необхідність взаємодії різних суб'єктів;
- психологічні основи взаємодії суб'єктів досудового розслідування та її організаційні форми;
- особливості криміналістичної характеристики економічних злочинів, які визначають напрями взаємодії правоохоронних і контролюючих органів в досудовому розслідуванні.

Такий багатоаспектний підхід дозволяє визначити найбільш впливові чинники і зробити висновок, що взаємодія правоохоронних і контролюючих органів при розслідуванні економічних злочинів повинна базуватися на врахуванні особливостей пізнавального процесу (об'єкта, наслідків, атмосфери протидії, форми доказування) та особливостей механізму вчинення економічних злочинів, який відображається в їх криміналістичній характеристиці (предметі посягання, суб'єктах, способах вчинення і слідах, прийомах протидії). Вказані чинники здійснюють істотний вплив на використання методів пізнання при розслідуванні економічних злочинів, до яких віднесені методи, що використовуються слідчим (криміналістичні методи), співробітником оперативного підрозділу (методи ОРД), спеціалістом (методи спеціальних галузей знань). Важливим є й врахування міжособистісних відносин (психологічний аспект) суб'єктів досудового розслідування при створенні слідчо-оперативних груп, без чого неможливе ефективне розслідування економічних злочинів.

По-друге, заслуговують схвалення визначені дисертантом типові слідчі ситуації, які істотно впливають на характер взаємодії слідчого з оперативними підрозділами і контролюючими органами при розслідуванні економічних злочинів:

- відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами оперативно-розшукових заходів (може мати два варіанти);

- відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами державних контролюючих органів або суб'єктів підприємницької діяльності;

- відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами, отриманими безпосередньо слідчим в результаті іншого кримінального провадження.

В основу класифікації зазначених слідчих ситуацій покладено характер первинного матеріалу про виявлений економічний злочин, що залежить від суб'єкта, від якого він надходить (оперативного підрозділу, державного контролюючого органу, суб'єкта підприємницької діяльності, слідчого). Це обумовлює вже на початку досудового розслідування необхідність визначення пріоритетного суб'єкта взаємодії із слідчим, характеру тактичних завдань, які буде потрібно спільно з ним вирішувати.

По-третє, значна увага в дисертації приділена негласним слідчим (розшуковим) діям (НСРД), в основу яких покладено методи оперативно-розшукової діяльності і які є процесуальним чинником належної взаємодії слідчого з співробітниками оперативного підрозділу. Дисертантом цілком обґрунтовано підкреслюється, що важливою умовою ефективного розслідування економічних злочинів є своєчасне і процесуально бездоганне проведення НСРД. Це обумовлено тією обставиною, що економічні злочини є ретельно приховуваними, вчиняються під оболонкою господарських відносин і здійснення суб'єктами кримінальних правопорушень може легко видаватися за цивільно-правові (господарські) спори. Відтак, методи негласного отримання відомостей про обставини вчинення того чи іншого економічного злочину відіграють значну (якщо не ключову) роль у формуванні доказової бази обвинувачення. Але їх використання повинно здійснюватися з дотриманням встановлених процесуальних процедур, що вимагає узгодженості в діях слідчого та співробітників оперативних підрозділів.

Зазначається, що проведення НСРД є особливо характерним для ситуацій, коли досудове розслідування розпочинається на підставі відомос-

тей, одержаних безпосередньо слідчим в результаті іншого кримінального провадження про тяжкий економічний злочин і, відповідно, наявні всі підстави для проведення НСРД, спрямованих на одержання доказів злочинної діяльності

Окремо розглянуті питання взаємодії слідчого з співробітниками оперативних підрозділів при проведенні звичайних (гласних) слідчо-розшукових дій. Йдеться про роботу з документами, в яких відображаються економічні злочини, визначення їх переліку, вилучення і використання їх в подальшому як доказів. Ці завдання вирішується шляхом проведення обшуків з вилученням документів, їх оглядом, підготовкою відповідних експертиз (технічної, почеркознавчої, комп'ютерно-технічної, судово-бухгалтерської, фінансово-економічної), допитів керівників і працівників підприємств. Завдання вказаних слідчо-розшукових дій вирішуються слідчим із залученням оперативних співробітників до підготовки і проведення або шляхом надання їм відповідних доручень щодо самостійного їх проведення.

По-четверте, дисертантом зазначається, що у зв'язку з наданням слідчому повноважень, що раніше належали оперативним співробітникам (право використання методів ОРД), а також обмеження обсягу повноважень оперативних підрозділів (не мають права звертатися з клопотаннями щодо проведення слідчих дій) на практиці зумовило низку проблемних питань у їх взаємодії. Шлях їх вирішення бачиться у створенні слідчо-оперативних груп, коли доручення щодо проведення гласних і негласних слідчо-розшукових дій будуть надаватися не керівникові оперативного підрозділу, а безпосередньо співробітнику, який входить до складу слідчо-оперативної групи. У зв'язку з цим дисертантом цілком обґрунтовано пропонується:

- збалансувати статус співробітника оперативного підрозділу і слідчого в кримінальному провадженні, зокрема віднести оперативного спів-

робітника до сторони обвинувачення і надати йому можливість проявляти ініціативу у кримінальному провадженні (подання рапортів);

- ввести в перелік завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України) і в перелік завдань оперативно-розшукової діяльності (ст. 1 Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність») поняття розкриття злочину, визначивши співвідношення понять «розкриття злочину» і «розслідування злочину»;

- внести в перелік основних термінів КПК України поняття «оперативно-розшукова діяльність», «оперативно-розшукове супроводження», визначивши їх зміст у відповідності з положеннями ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- визначити в ч. 1 ст. 41 КПК України і в ч.1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» статус оперативного підрозділу, як самостійного суб'єкта, який вирішує певне коло специфічних завдань в правоохоронній діяльності до початку кримінального провадження і після його початку;

- надати право співробітникам оперативних підрозділів під час кримінального провадження звертатися до слідчого чи прокурора з клопотаннями про проведення гласних чи негласних слідчих (розшукових) дій, відповідно змінивши редакцію ч. 2 ст. 41 КПК України;

- в ч. 3 ст. 41 КПК України надати слідчому право під час кримінального провадження давати оперативним підрозділам доручення щодо проведення оперативно-розшукових заходів з метою встановлення невідомої особи, яка вчинила злочин, невідомих співучасників злочину, свідків або потерпілого;

- пропонується доповнити ст. 41 КПК України частиною 4, в якій передбачити створення і функціонування слідчо-оперативних груп для розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Сформульовані дисертантом положення і рекомендації є актуальними та обґрунтованими і мають як теоретичне, так і практичне значення.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і висновки дисертації викладено у 4-х наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, та у 2-х статтях у зарубіжних наукових виданнях (проіндексовані в базі даних Web of Science Core Collection), тезах 6 доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення роботи. Викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані:

- у практичній діяльності – при здійсненні кримінальних проваджень щодо економічних злочинів;
- у законотворчій діяльності - при уточненні редакції окремих статей КПК України, що торкаються проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, взаємодії слідчих та оперативних підрозділів;
- у навчальному процесі вищих закладів освіти – при викладанні кримінального процесу, криміналістики і підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів.

Зауваження та дискусійні положення змісту дисертації. В цілому представлене дослідження здійснено на достатньому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки тема дослідження торкається кількох наук (кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності) деякі його положення є досить дискусійними і викликають запитання, у зв'язку з чим варто зробити певні зауваження, які зводяться до наступного.

1. В найменуванні теми дисертації та в її змісті використано поняття «економічні злочини», а не «кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», яке відповідає назві розділу VII КК України.
2. У дисертації надається характеристика можливих суб'єктів еко-

номічних злочинів, серед яких вказується «державний посадовець, наділений, контрольно-дозвільними повноваженнями» (с. 71). Яким чином службова особа потрапляє в коло суб'єктів економічних злочинів, коли він традиційно вважається суб'єктом кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності?

3. В типовій слідчій ситуації № 2 «відкриття кримінального провадження і початок досудового розслідування за матеріалами державних контролюючих органів або суб'єктів підприємницької діяльності» (с. 107) вказується на матеріали від суб'єкта підприємницької діяльності. Але про цього суб'єкта в дисертації сказано досить стисло. Тому виникає питання, в чому особливості цього суб'єкта, з ким саме потрібно взаємодіяти слідчому?

4. В 3-му розділі дисертації розглядаються питання взаємодії слідчого з оперативними підрозділами при проведенні слідчих (розшукових) дій та НСРД, але не згадується про взаємодію слідчого з контролюючими органами. З огляду на тему дисертації, це виглядає як певна прогалина проведеного дослідження.

Але наведені зауваження і запитання не применшують загальної досить високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Загальні висновки:

1. Дисертація Обалія Олексія Олексійовича «Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій з урахуванням оновленого кримінального процесуального законодавства України, сформульовано та обґрунтовано низку теоретичних положень і пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо, визначення повноважень окремих суб'єктів та найбільш ефективних організаційних форм взаємодії слідчого з такими суб'єктами, діяльність яких має значення для виявлення і розслідування

економічних злочинів

2. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції мають теоретичне і практичне значення, яке полягає в тому, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- у практичній діяльності – при здійсненні кримінальних проваджень щодо економічних злочинів;

- у законотворчій діяльності - при уточненні редакції окремих статей КПК України, що торкаються проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, взаємодії слідчих та оперативних підрозділів;

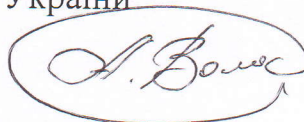
- в науковій і навчально-методичній роботі – при викладанні кримінального процесу, криміналістики, підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів.

3. Дисертація «Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів» відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року, а її автор – Обаль Олексій Олексійович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Донецького юридичного інституту МВС України

доктор юридичних наук, професор

А.Ф. Волобуєв

Підпис професора Волобуєва А.Ф. засвідчую:

Т.В.О. Насальницька
доц. МВС України *Т.В.О. Насальницька*

